

KRYSTYNA KRAHELSKA

DZIEWCZYNA, KTÓRA ODDAŁA
SWOJĄ TWARZ SYRENCE WARSZAWSKIEJ

KRYSTYNA KRAHELSKA

**DZIEWCZYNA, KTÓRA ODDAŁA
SWOJĄ TWARZ SYRENCE WARSZAWSKIEJ**

KRYSTYNA KRAHELSKA

**DZIEWCZYNA, KTÓRA ODDAŁA
SWOJĄ TWARZ SYRENCE WARSZAWSKIEJ**

Informator pod redakcją
Tadeusza Skoczka

Warszawa 2022

KRYSTYNA KRAHELSKA

DZIEWCZYNA, KTÓRA ODDAŁA
SWOJĄ TWARZ SYRENCE WARSZAWSKIEJ

Galeria Brama Bielańska

2–22. 08. 2021

Koordynatorka: **Natalia Roszkowska**

Galeria Domu Kultury Zacisze

26.09–12.12. 2021

Koordynatorka: **Bogusława Ołowska**

Centrum Kultury i Aktywności w Dzielnicy Targówek m.st. Warszawy

20.03–26.06.2022

Koordynatorka: **Wioletta Gałwa**

Kuratorki wystawy:

dr Beata Michalec, Weronika Krzemień, Magdalena Wieczorek

SPIS TREŚCI

7	DZIEWCZYNA, KTÓRA ODDAŁA SWOJĄ TWARZ SYRENCE WARSZAWSKIEJ dr Tadeusz Skoczek, dr Beata Michalec
15	DZIECIŃSTWO
27	ETNOGRAFIA I STUDIA
39	HARCERSTWO I PRZYJAŹNIE
53	POEZJA
73	SYRENA WARSZAWSKA
81	KONSPIRACJA I POWSTANIE
109	PAMIĄTKI

Portret Krystyny Krahełskiej

autor nieznany, akryl na płótnie; zbiory Szkoły Podstawowej nr 212 im. Krystyny Krahełskiej w Warszawie

DZIEWCZYNA, KTÓRA ODDAŁA SWOJĄ TWARZ SYRENCE WARSZAWSKIEJ

Wystawa zaprezentowana po raz pierwszy w Galerii Brama Bielańska przedstawia najważniejsze momenty z życia Krystyny Krahełskiej i jej związek z godłem Warszawy. Wernisaż odbył się 2 sierpnia 2021 roku – w 77. rocznicę jej śmierci. Wystawie poświęconej pamięci Krystyny Krahełskiej towarzyszyła ekspozycja fotografii autorstwa Moniki Gligi ilustrujących zagadnienie wykorzystania wizerunku Syreny Warszawskiej w przestrzeni miejskiej. Ze względu na ogromne zainteresowanie i prośby o wydłużenie terminu trwania wystawy, podjęto decyzję o wypożyczeniu jej do innych instytucji kultury. W dniach 26.09.-12.12.2021 roku była prezentowana w Domu Kultury „Zacisze”, gdzie została wzbogacona o wystawę prac plastycznych pt. „Syrenka Warszawska w oczach dziecka”. Następnie w dniach 20.03.-26.06.2022 roku pierwotna ekspozycja była eksponowana w Centrum Kultury i Aktywności w Dzielnicy Targówek m.st. Warszawy.

Pamięć o Krystynie Krahełskiej, harcerce, sanitariuszce Powstania Warszawskiego, autorce wierszy i tekstów piosenek pisanych dla walczących na ulicach Warszawy żołnierzy, została zapisana w miejscach związanych z jej życiem i działalnością, m.in.

na budynku przy ul. Juliana Fałata 6, w Domu Polski w Baranowiczach (Białoruś), w Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki we Włodawie. Często w tych miejscach powstawały wystawy poświęcone Krystynie Kraheleskiej. Warto wspomnieć, że swoje miejsce pamięci ma na wystawie stałej w Muzeum Powstania Warszawskiego. Krystyna Kraheleska zaangażowana była w działalność harcerską – z tego powodu jest wybierana na patronkę drużyn harcerskich, są to m.in.: 82 WDH-ek Żywioty im. Krystyny Kraheleskiej Danuty, 17 Rumska Drużyna Harcerska im. Krystyny Kraheleskiej, 13 Kosakowska Drużyna Harcererek „Chata” im. Krystyny Kraheleskiej, 101 Łódzka Drużyna Harcererek im. Krystyny „Danuty” Kraheleskiej.

Postać Krystyny Kraheleskiej wciąż inspiruje kolejne pokolenia Polaków. Na rzecz podtrzymania i kultywowania jej pamięci prężnie działa Szkoła Podstawowa nr 212 w Warszawie. Szkole nadano imię patronki w roku 1984, czyli 70. rocznicę jej urodzin, wtedy też wmurowano okolicznościową tablicę. Godłem szkoły stała się Syrena Warszawska – symbol stolicy i nawiązanie do ważnego epizodu z życia Krystyny Kraheleskiej. W tejże szkole znajduje się Izba Pamięci Krystyny Kraheleskiej, gdzie przechowywane są zdjęcia, wycinki prasowe i dzieła artystyczne nawiązujące do Syreny Warszawskiej i jej modelki. W trakcie tworzenia scenariusza wystawy kuratorki miały możliwość skorzystania ze zgromadzonych przez Szkołę Podstawową nr 212 materiałów.

Uroczystość nadania Szkole Podstawowej nr 212 imienia patronki – Krystyny Kraheleskiej oraz odsłonięcie pamiątkowej tablicy

Warszawa, 1984, fotografia,
zbiory Szkoły Podstawowej nr 212
im. Krystyny Kraheleskiej w Warszawie

Ekspozycja w Galerii Brama Bielańska

Życie i twórczość Krystyny Krahełskiej stały się tematem krótkometrażowego filmu pt. „Przerwana Pieśń”. Film w reżyserii Włodzimierza Dusiewicza powstał w 1977 roku i był pierwszym, który opowiadał historię Krahełskiej. Pomimo wielu przeciwności, jakie reżyser napotkał przy tworzeniu tego dzieła, udało się przedstawić Krystynę, zarówno jako poetkę, żołnierza i symbol Warszawy. Wszechobecna cenzura Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej spowodowała, że wiele szczegółów zostało przemilczanych, zatajonych. Historia Krahełskiej została opowiedziana głównie poprzez jej wiersze – najprawdopodobniej poezja wydawała się najbezpieczniejszym wyjściem w ówczesnej sytuacji politycznej.

Opublikowano szereg książek opowiadających o Krystynie Krahełskiej. Pierwsza, wydana w 1958 roku została napisana przez jej kuzynkę – Halinę Krahełską. Następna publikacja, autorstwa Marzeny Grochowskiej oraz Bohdana Grzymały-Siedleckiego, powstała dopiero w latach 90. Autorzy starali się zweryfikować historię jaką przedstawiła Halina Krahełska, która opierała się głównie na własnych wspomnieniach. Podczas tworzenia wystawy mieliśmy przyjemność współpracować z panią Marzeną Grochowską – pasjonatką historii i życia Krystyny Krahełskiej, oraz autorką jej kilku monografii. Pani Grochowska jest również posiadaczką kilku autentycznych pamiątek po Krystynie Krahełskiej i jej najbliższej rodzinie. Większość zgromadzonych przez siebie zbiorów przekazała do Archiwum Akt Nowych, jednak najważniejsze osobiste pamiątki znalazły się na ekspozycji.

Wśród autorów biografii Krystyny Kraheleskiej warto również wymienić Olę Gitkiewicz. W 2021 roku opublikowała ona książkę „Kraheleska”. Kraheleskiej, która w sposób nowatorski podchodzi do opowiedzenia historii kobiet (herstorii) pochodzących z tej rodziny – podchodząc do biografii, jako do tematu badawczego. Autorka książki nie skupia się na Krystynie, która stała się najbardziej rozpoznawalną Kraheleską, ale stara się poświęcić każdej bohaterce jednakową uwagę. Olga Gitkiewicz polemizuje z mitem Krystyny Kraheleskiej, ponieważ według niej panuje wokół poetki dość specyficzny kult jednostki.

Dziewczyna, która użyczyła swojej twarzy Syrenie Warszawskiej i była jedną z pierwszych ofiar Powstania Warszawskiego, stała się romantycznym symbolem stolicy, prawdopodobnie wbrew swej woli. Rzeźba z twarzą Krystyny od 1939 roku nieprzerwanie zdoła brzeg Wisły, wpisując się w panoramę Warszawy. Należy jednak pamiętać, że Krystyna Kraheleska była kobietą wielowymiarową. W swoim krótkim życiu dała się również poznać jako etnografka, poetka, śpiewaczka, harcerka, łączniczka oraz sanitariuszka – żołnierz Armii Krajowej, o czym zawsze warto przypominać.

dr Tadeusz Skoczek, dr Beata Michalec

***Ekspozycja w Centrum Kultury i Aktywności
w Dzielnicy Targówek m.st. Warszawy***

Ekspozycja w Galerii Domu Kultury Zacisze

DZIECIŃSTWO

Krystyna Krahelska urodziła się 24 marca 1914 roku w majątku ziemskim Mazurki koło Baranowicz, znajdującym się w województwie nowogródzkim na Polesiu. Dzieci dr Janiny i inż. Jana Krahelskich – Krystyna i jej młodszy brat Bohdan (Dan) – wychowywały się wśród przyrody i ludowej kultury poleskiej. Krahelscy, jako potomkowie lokalnej szlachty, odziedziczyli Mazurki – majątek ziemski zawierający dwa domy, gorzelnię i zabudowania folwarczne. Stopniowo majątek rozbudowywano dodając cegielnię, browar, mleczarnię i wytwórnię serów. Krahelscy, obydwójce po studiach wyższych, lecz przywiązani prawem do ziemi, zaangażowali się w życie lokalnej polskiej społeczności. Dzieci zostały wychowane w duchu patriotycznym – na co dowodem może być charytatywne przekazanie swoich oszczędności na rzecz ogólnopolskiej zbiórki dla Skarbu Narodowego i pomoc armii polskiej w 1920 roku.

Kiedy w 1926 roku Jan Krahelski zostaje mianowany przez prezydenta RP Ignacego Mościckiego na wojewodę poleskiego, cała rodzina przenosi się do Brześcia. Krystyna rozpoczęła naukę w tamtejszym Państwowym Gimnazjum im. Romualda Traugutta w klasie humanistycznej. Dwa lata później za zgodą rodziców, zmieniła klasę

na matematyczno-przyrodniczą. Jako córka wojewody, Krystyna była faworyzowana przez nauczycieli, co bardzo ją krępowało – zmiana klasy miała temu zapobiec.

Od wczesnych lat szkolnych Krystyna Krahelska przejawiała talent w muzyce, śpiewie i rysunku. Już jako 13-letnia dziewczynka zaczęła tworzyć poezję – były to przeważnie krótkie wiersze dekorowane rysunkami. Miała też zwyczaj przygotowywania małych książeczek ze swoimi utworami, którymi obdarowywała najbliższych przyjaciół i krewnych np. z okazji urodzin. Na jednej z nich widnieje nawet humorystyczny dopisek na stronie tytułowej: „Wydanie nakł.aut. podłe. Brak czasu. Chęci i życzenia dużo lepsze”. W specjalnym notesie oprawionym skórą, którą dostała na urodziny, pisała wiersze prywatne, których nie pokazywała nikomu. Poezja dla Krystyny Krahelskiej była rodzajem pamiętnika, w którym mogła utrwaląć swoje przemyślenia i uczucia.

Dom rodziny Krystyny Kraheńskiej – Mazurki k/ Baranowicz

autor nieznany, Mazurki, 1912, fotografia,
zbiory prywatne p. Marii Marzeny Grochowskiej i p. Beaty Tomeckiej

Dwór w Mazurkach w czasie budowy, spalony w czasie wojny

autor nieznanym, Mazurki, 1912, fotografia,

zbiory prywatne p. Marii Marzeny Grochowskiej i p. Beaty Tomeckiej

Janina Krahelska z dziećmi: Krystyną i Danem

autor nieznany, fotografia,
zbiory prywatne p. Marii Marzeny Grochowskiej i p. Beaty Tomeckiej

Krystyna z bratem Danem

autor nieznanym, Brześć, fotografia,
zbiory prywatne p. Marii Marzeny Grochowskiej
i p. Beaty Tomeckiej

Kryścia
Kochana Mamo
Lekkoje ida dobrze.
Cahuję Cie jak najmacniej.
Może w niedziele będziemy a
może w sobotę
Kryścia
Dana pisze.
Kochana mamo. Przegmaszłam
bardzo że tak długo nie pisze. Koski
gadło jest zupełnie w porządku.

**Rękopis listu Krystyny
i Dana do mamy**

Krystyna Kraheńska, Bohdan Kraheński,
papier, pismo odręczne,
zbiory prywatne
p. Marii Marzeny Grochowskiej

Rodzice: Janina i Jan Krahelscy

autor nieznany, Gdańsk, 1958, fotografia,
zbiory prywatne p. Marii Marzeny Grochowskiej

Widok Państwowego Gimnazjum im. Romualda Traugutta Brześciu

J. Wołyński, Polskie Towarzystwo Księgarni Kolejowych „Ruch”,
Brześć, po 1918, pocztówka, fotodruk,
zbiory Muzeum Niepodległości w Warszawie, nr inw. MN. P-2992

Państwowe Gimnazjum *koedukacyjne*
im. *Romualda Traugutta - Brześcu zps.*
Wydział (Typ) *matematyczno-przyrodniczy.*

Nr. 9

Rok szkolny 1931/32

ŚWIADECTWO SZKOLNE

Krahelska Krystyna
urodzona dnia *24 marca* 1914 r. w m. *Mańdziki*
(powiat: *małopolski* i religii (wyznania) *ryty. katol.*
uczniel klasy *IV* otrzymuje za pierwsze półrocze roku szkolnego 1931/32
stopnie następujące:

oc sprawowania się	<i>bardzo dobry</i>
z nauki religii	<i>bardzo dobry</i>
języka polskiego	<i>bardzo dobry</i>
języka łacinskiego	_____
języka greckiego	_____
kultury klasycznej	_____
języka <i>francuskiego</i>	<i>dostateczny</i>
języka	_____
historii	<i>bardzo dobry</i>
geografii	_____
przyrodniczościwa	_____
fizyki	<i>dobry</i>
chemii	_____
matematyki	<i>dostateczny</i>
propedeutyki historii	<i>dostateczny</i>
literatury	_____
rytmiki i muzyki	<i>dostateczny</i>
spiewu i muzyki	_____
pracy ręcznej	_____
plasma	_____
twierdzeń obywatelskich	<i>dostateczny</i>

Świadectwo szkolne Krystyny Krahelskiej

Państwowe Gimnazjum im. Romualda Traugutta w Brześciu
Brześć, 1931-1932, papier, druk, pismo odręczne,
zbiory Archiwum Akt Nowych w Warszawie,
zbiór Krystyny Krahelskiej i jej rodziny, sygn. 2

Nr. *4318*

Nazwisko *Krahelska*

Imię *Krystyna*

Data urodzenia *11 marca 1914r.*

Miejsce urodzenia *24 Maxurki par. 13 Baranowiec.*

Imię ojca *Jan* matki *Zanina*

Zawód *Janu rodzicach*

Miejsce zamieszkania *Brześć n/B.*

Wzrost *11 - średni*

Twarz *cała gładka*

Włosy *blond*

Oczy *niebieskie*

Znaki szczególne

Wydany dnia *16 sierpnia 1932r.*

Plecze gminy

Podpis

Władimir B.

Krystyna Krahelska
(Własnoręczny podpis osoby wyszczególnionej w dowodzie)

Stosownie do art. 19 rozp. Prezydenta R. P. z dnia 16 marca 1928 r. o ewidencji i kontroli ruchu ludności (Dz. U. R. P. Nr. 32, poz. 309) zaświadczam, że wymieniony(a) w niniejszym dowodzie

P. *Krystyna Krahelska*
jest obywatelką polską, co zostało stwierdzone na podstawie *dowodów wywazeniowych*

Urząd *Starostwo Pow. 4 i Miejski*

Nr *167*

Data *16 sierpnia 1932*

Plecze powiatowej władzy administracji ogólnej

Podpis

Dowód osobisty Krystyny Krahelskiej

Brześć, 16.08.1932, fotografia, papier, druk, pismo odręczne, zbiory Archiwum Akt Nowych w Warszawie, zbiór Krystyny Krahelskiej i jej rodziny, sygn. I

W. L. B. S. P. I. I.

W. L. B. S. P. I. I.

ETNOGRAFIA I STUDIA

Lata dzieciństwa Krystyny to także czas zainteresowania etnografią, która w jej rodzinie była zawsze obecna. Razem z matką, Janiną Krahełską zbierała przedmioty związane z kulturą ludową Polesia, które następnie przekazały prof. Cezarii Baudouin de Courtnay-Ehrenkreutz-Jędrzejewiczowej, związanej z Muzeum Etnograficznym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. W 1932 roku Krystyna zdała maturę, co umożliwiło jej rozpoczęcie studiów na Uniwersytecie Warszawskim na Wydziale Geografii. Idąc w ślady swojego krewnego Adama Czarnockiego – słynnego etnografa – przeniosła się na studia etnograficzne. Swoje praktyki studenckie odbyła na Huculszczyźnie, co później zaowocowało współpracą z etnografem profesorem Mierczyńskim oraz występowaniem w Huculskim Zespole Ludowym. Krahełska brała też udział w powstawaniu makiet przedstawiających obrzędy ludowe wykonywanych przez Zakład Etnografii Uniwersytetu Józefa Piłsudskiego w Warszawie – opracowała taniec Lenok wywodzący się z jej rodzinnych stron. Makiety były później prezentowane w 1937 roku na Wielkiej Wystawie Światowej w Paryżu. Obroniona w 1939 roku praca magisterska pod kierunkiem prof. Cezarii Baudouin

de Courtenay-Ehrenkreutz-Jędrzejewiczowej nosiła tytuł „Rok obrzędowy we wsi Mazurki” i może być świadectwem jej umiłowania kultury ludowej Polesia. W czasie trwania studiów Krystyna Krahelska przeniósła się do Krakowa, gdzie brała lekcje kształtowania głosu u śpiewaczki Opery Warszawskiej – Heleny Zboińskiej-Ruszkowskiej. Krystyna śpiewała później w audycjach radiowych nadawanych z Wilna i Warszawy pieśni regionalne: polskie, białoruskie, rosyjskie i ukraińskie.

Trzy kobiety pochylające się nad modlitewnikiem

autor nieznan, Polesie, 1918-1939, fotografia, sepia,
zbiory Muzeum Niepodległości w Warszawie; nr inw. MN F-10188

Mężczyzna koszący trawę

autor nieznanym, Polesie, 1920-1930, pocztówka, druk barwny,
zbiory Muzeum Niepodległości w Warszawie, nr inw. MN P-2813

Wioślarze z Polesia

Zofia Chomętowska, Polesie, 1930-1939, pocztówka, fotodruk,
zbiory Muzeum Niepodległości w Warszawie, nr inw. MN P-2989

Kobieta w stroju ludowym wśród wyrobów rękodziela poleskiego

autor nieznan, Polesie, ok. 1930, pocztówka, fotodruk,
zbiory Muzeum Niepodległości w Warszawie, nr inw. MN P-3543

Praktyki etnograficzne na Huculszczyźnie

autor nieznanym, Ukraina, 1933-1937, fotografia,
zbiory prywatne p. Marii Marzeny Grochowskiej
i p. Beaty Tomeckiej

***Widok budynku Biblioteki Uniwersytetu
Józefa Piłsudskiego w Warszawie***

E. Falkowski, *Książka i Wiedza*, pocztówka, fotodruk,
sepia, 14,0 x 9,0 cm, Warszawa, 1949;
zbiory Muzeum Niepodległości w Warszawie,
nr inw. MN P-4523

Pałac Kazimierzowski na terenie Uniwersytetu Warszawskiego

K. Wojutyński, Warszawa, 1930-1939, pocztówka, fotodruk, sepia,
zbiory Muzeum Niepodległości w Warszawie, nr inw. MN P-4181

Legitymacje uniwersyteckie Krystyny Krahełskiej

Warszawa, 1932-1939, papier, druk, pismo odręczne, fotografia,
zbiory Archiwum Akt Nowych w Warszawie,
zbiór Krystyny Krahełskiej i jej rodziny, sygn. 2

Podpis własnoręczny

Krystyna Krahelska

Warszawa, dn. _____ 19__ r.

Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie
Wolno książki pożyczać

8. LIST 1934

UNIwersYTET WARSZAWSKI

WYKAZ
WYKŁADÓW I ĆWICZEŃ

Numer albumu 410687

Stud. Wydz. human.

Krahelska Krystyna

rodem z Marurek

Immatrykulowan -> dn. 15^{ty} 1932 r.

pod poz. 2087
Wpisowe w r. ak. 1934/35, Nr. 1854

Wzrost 11
10138 Warszawa, Lwów, Kraków

HARCERSTWO I PRZYJAŹNIE

W 1928 roku Krystyna Krahelska wstąpiła do drużyny harcerskiej im. Jana Kilińskiego w Chorągwi Poleskiej ZHP, a następnie ukończyła kurs drużynowych w Serpelicach nad Bugiem. Jak wspomina jej kuzynka Halina Krahelska:

Odnalazła wreszcie coś, co ułatwia jej jakie takie pogodzenie się z miastem i, chociaż nie uwalnia się od tęsknoty za rodzinnymi stronami, sprawia, że Krystyna od tej chwili czuje się naprawdę potrzebna.

Rok później Krystyna Krahelska została drużynową „Wilczków”, najmłodszej grupy dziewcząt, którym chętnie przekazywała swoją wiedzę i umiejętności. Swoje podopieczne uczyła historii, przyrody i piosenek. Krystyna starała się również zainteresować dziewczęta poezją. Do swoich obowiązków podchodziła bardzo starannie, a nawet ambitnie. Na Zlocie Skautów Słowiańskich w Pradze w 1931 roku wraz z drużyną zbudowała prawdziwy obóz harcerski, do którego prowadziła brama ozdobiona rzeźbami Światowida i Pośwista. Harcerki przebrane w ludowe stroje poleskie rozdawały materiały informacyjne, pamiątki oraz polskie potrawy regionalne. Chorągiew Poleska, została dzięki pracy i zaangażowaniu

swojej drużynowej, uhonorowana specjalną nagrodą za wzorowe prowadzenie obozu.

Mieszkając w Warszawie, w tzw. „Komunie Fałackiej”, wśród grona studentów, uczniów i młodzieży kresowej, Krystyna nawiązywała wiele nowych znajomości, nadal rozwijając swoje pasje, w szczególności skupiła się na pisaniu wierszy. W tym okresie poznała Stanisława Wujastuka – lotnika, w którym szybko się zakochała. Jemu poświęciła szereg wierszy, w których pisała o swych marzeniach, wspólnej przyszłości i założeniu rodziny.

Wolny czas i wakacje spędzała w swoim rodzinnym domu w Mazurkach na Polesiu. O wpływie przeprowadzki do Warszawy na jej poezję wspomina Halina Kraheńska:

Ona nigdy nie lubiła miasta, miasto ją męczyło. I jej ciągle było brak zieleni, w wielu jej wierszach z tego okresu ciągle przewijała się ta nuta, by uciec gdzieś, gdzie jest choć trochę drzew.

Krystyna Kraheleska

Woj. PIESZA-WOLA
ul. Sosnowica k/Parczawa
WOLSKIE

03

Zuname *Kraheleska*
Nazwisko

Vorname *Krystyna*
imie

Beruf *ogrodniczka*
zawód

Wohnort *Piesza Wola*
miejsce zam.

M. Sadowski
podpis władzy przełożonej

Genyf. 27. II. 41.

Karta pobytu

Piesza Wola, 27.02.1941, papier, druk, pismo odręczne, fotografia,
zbiory Archiwum Akt Nowych w Warszawie,
zbiór Krystyny Kraheleskiej i jej rodziny, sygn.2

Likwidacja „Komuny Fałackiej”

autor nieznanym, fotografia,
zbiory Szkoły Podstawowej nr 212 im. Krystyny Krahełskiej w Warszawie

Mieszkańcy Komuny przy Fałata 6 m 24

Na balkonie: Janina Krassowska, Krystyna Kraheńska,
Stanisław Chmielewski, autor nieznanym, fotografia,
zbiory prywatne p. Marzeny Grochowskiej i p. Beaty Tomeckiej

Krystyna Kraheńska z przyjaciółkami

Aldona Pohoska, Zofia Olszakowska, Zofia Książkówna;
autor nieznanym, Siedlce, 1938, fotografia,
zbiory Archiwum Akt Nowych w Warszawie,
zbiór Krystyny Kraheńskiej i jej rodziny, sygn. 10

Krystyna Krahelska z przyjaciółkami

autor nieznanym, Siedlce, 1938, fotografia,
zbiory Archiwum Akt Nowych w Warszawie,
zbiór Krystyny Krahelskiej i jej rodziny, sygn.10

***Krystyna Krahelska
z Aldoną Pohoską***

autor: nieznany, Siedlce, 1938, fotografia,
zbiory Szkoły Podstawowej nr 212
im. Krystyny Krahelskiej w Warszawie

Krystyna Kraheńska na łące

autor nieznan, Puławy, 1939-1944, fotografia,
zbiory Szkoły Podstawowej nr 212
im. Krystyny Kraheńskiej w Warszawie

Krystyna Krahelska wśród słoneczników

autor: nieznany, Puławy, 1939-1944, fotografia,
zbiory Szkoły Podstawowej nr 212 im. Krystyny Krahelskiej w Warszawie

Wycieczka do Góry Kalwarii, czasy studenckie

autor nieznanym, Mazowsze, 1938, fotografii,
zbiory prywatne p. Marii Marzeny Grochowskiej i p. Beaty Tomeckiej

Krystyna Kraheńska i Stanisław Wujastyk

autor nieznany, Grudziądz, 1938, fotografia,
zbiory Szkoły Podstawowej nr 212
im. Krystyny Kraheńskiej w Warszawie

Drużyna Harcerska „Wilczki”, którą prowadziła Krystyna Kraheńska

autor nieznanym, Mazowsze 1938, fotografia,
zbiory Szkoły Podstawowej nr 212 im. Krystyny Kraheńskiej w Warszawie

Gwizdek harcerski Krystyny Kraheńskiej

metal; 8 x 2 cm;

zbiory prywatne p. Marii Marzeny Grochowskiej

Znaczek drużyny ZHP „Wilczki”

metal; 2,5 x 1,5 cm;

zbiory prywatne p. Marii Marzeny Grochowskiej

Krzyż harcerski

metal; 1,5 x 1,5 cm;

zbiory prywatne p. Marii Marzeny Grochowskiej

POKŁOSIE

POEZJA

W twórczości lirycznej Krystyny Krahelskiej można wyodrębnić przynajmniej dwie fazy – sensualizm i tyrteizm. Zmiana, jaka dokonała się w poezji Krahelskiej, ściśle związana była z wybuchem II wojny światowej. Krystyna tworzyła wtedy piosenki, często o charakterze patriotycznym, przekazywane głównie drogą ustną, dopiero później spisywane.

Niektóre z nich mogła wykonywać m.in. na prywatnych koncertach organizowanych podczas okupacji, w mieszkaniach znajomych żołnierzy. Tak było m.in. w przypadku piosenki „Hej chłopcy, bagnet na broń!”. Krahelska skomponowała ją dla batalionu Armii Krajowej „Baszta” na przełomie 1942 i 1943 roku.

W lutym 1943 roku odbyło się tajne spotkanie, na którym Krystyna Krahelska razem z Janiną Krassowską uczyły żołnierzy tekstu piosenki na pamięć. Została ona opublikowana już po śmierci autorki, w dniu 17 sierpnia 1944 roku przez pismo codzienne „Barykada”, wydawane przez Armię Krajową i szybko stała się jedną z popularniejszych przyśpiewek powstańców warszawskich. Płk. Adam Borkiewicz, historyk Powstania Warszawskiego, tak pisał o Krystynie Krahelskiej:

*To ona, ta łączniczka „Danuta”,
swoją pieśnią bojową, swą porywającą
odwagą i poświęceniem wyczarowała
niewymierne siły, które stworzyły
63 dni walki o wolność. Od rozsądku
starszego pokolenia silniejsza była
pieśń poległej Krystyny Krahełskiej
„Hej chłopcy, bagnet na broń!”.*

„Hej, chłopcy, bagnet na broń!”

Hej, chłopcy, bagnet na broń!
Długa droga, daleka, przed nami,
Mocne serca, a w ręku karabin,
Granaty w dłoniach i bagnet na broń.

Jasny świt się roztoczy, wiatr owieje nam oczy
I odetchnąć da płucom i rozgorzeć da krwi,
I piosenkę jak tęczę nad ziemią roztoczy
W równym rytmie marsza: raz, dwa, trzy...

Hej, chłopcy, bagnet na broń!
Długa droga, daleka, przed nami trud i znój,
Po zwycięstwo my młodzi idziemy na bój,
Granaty w dłoniach i bagnet na broń!

Ciemna noc się nad nami roziskrzyła gwiazdami,
Białe wstęgi dróg w pyłe, długie noce i dni,
Nowa Polska zwycięska jest w nas i przed nami
W równym rytmie marsza: raz, dwa, trzy...

Hej, chłopcy, bagnet na broń!
Bo kto wie, czy to jutro, pojutrze czy dziś,
Przyjdzie rozkaz, że już, że już trzeba nam iść,
Granaty w dłoniach i bagnet na broń!

**„DZIECIŃSTWO,
DALEKIE DZIECIŃSTWO...”**

Dzieciństwo, dalekie dzieciństwo
Pachnące lasem bez granic
Że też ci się tak zeszło prędko
I tak – na nic
Pozostał po tobie zapach
I zimna, bosa rosa
I ciche, jesienne noce
I zima w płonących szczapach
Ani jednej przeczytanej książki
Końskie grzywy i bujna swoboda
O dzieciństwo, dalekie dzieciństwo
Przepląnięte – niby wąska woda
W dal odeszło
Przepląnęły chwile
Przycupnięte słoneczniki
W fornalskich ogrodach

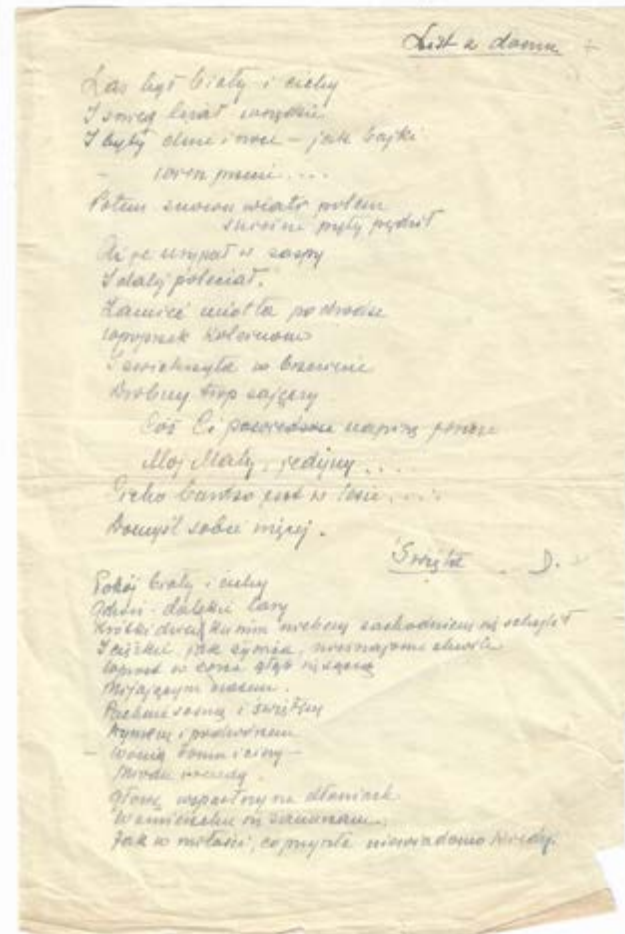

Portret Krystyny Krahelskiej, lata szkolne

autor nieznany, fotografia,
zbiory prywatne p. Marii Marzeny Grochowskiej i p. Beaty Tomeckiej

„List do domu”

Las był biały i cichy
I śnieg leżał wszędzie
I były dni i noce – jak bajki
– wiesz przecie ...
Potem znowu wiatr potem
    Śnieżne pyły pędził
Aż je usypał w zaspę
I dalej poleciał
Zamieć zmiotła po drodze
Wpoprzek koleinom
I zwichrzyła w brzezynie
Drobny trop zajęczy
    Cóż Ci powiedzieć napiszę ???
    Mój Mały, jedyny ...
Cicho bardzo jest w lesie ...
Domyśl sobie więcej.

„List z domu” i „Święta” – rękopis wierszy Krystyny Krahełskiej

Krystyna Krahełska, 1936, papier, pismo odręczne,
zbiory prywatne p. Marii Marzeny Grochowskiej

„MÓDL SIĘ O WIARĘ DLA NAS...”

Módl się o wiarę dla nas, o moc, o wytrwanie,
Najświętsza Panno, która w Ostrej świecisz Bramie!
Nie daj się kruszyć sercom naszym w męce
Po więzieniach, po obozach, po kaźniach,
Pomóż wszystkim słabnącym stać prosto
I treść jedną widzieć w sobie wyraźnie,
Matko Boska Ostrobramska, Panienko Najśłodsza!
Przyszło nam znosić uderzenia w twarz dłonią wroga, dłonią obcą,
W bezbronne piersi brać kule i nagich bagnatów ostrza,
Spełń jedną, naszą wspólną, najgłębszą modlitwę:
Daj nam wytrwać!

**Ryngraf Matki Boskiej Ostrobramskiej
należący do Krystyny Krahełskiej**

autor nieznanym, metal, szkło,
zbiory prywatne p. Marii Marzeny Grochowskiej

„ŚWIĘTA D.”

Pokój biały i cichy
Gdzieś daleko lasy
Krótki dzień ku nim niebem zachodniem się schylił
I ciężkie, jak żywica, nieznajome chwile
Wprost w serca głąb się sączą
Mijającym czasem.
Pachnie sosną i świętem
Dymem i podwórzem
- Wonią domu i ciszy –
Miodu i rezedy
Głowę wsparłszy o dłonie
W zmierzchu się zanurzam
Jak w miłości, co przyszła niewiadomo kiedy.

Królewicz i królowna z paziemi

Krystyna Krahelska, rysunek piórkiem i tuszem,
zbiory prywatne p. Marii Marzeny Grochowskiej

„MATKO, MATKO”

Matko, matko

O drzewach Ci opowiem, że kwitną tam, gdzie Ty jesteś –

Lipy kwitną, okwitły jaśminy, jest cisza –

I kupkówka na wietrze lekko się kołysze,

Wilgi letnie piosenki zaczynają śpiewać...

Tak jest tam, gdzie Ty jesteś, Mamo, gdzieś daleko –

Pachną łąki i pola i świat wielki żyje,

Serce mam ogłuszone, przegrane, niczyje –

Weź je, Mamo, do siebie, włóż w nie lip zieloność

Chmur pęd ponad drzewami, pracę rąk strudzonych,

I wywildzą piosenkę, aż złotą od słońca –

Włóż w nią, Mamo, swą miłość, która jest bez końca,

Bez dna, nieprzeliczona, jak gwiazd mlecznych drogi.

Warszawa

Matko, matko

W drzewach Lipawicy, że kwitną tam, gdzie Ty jesteś -
Lipki kwitną, okwitły jaśnieją, jest cisza -
I kupa kórnka na wrota cienia nie kłósi
Wolpi letni prosiłki sączyły przeważnie...
Tak jest tam, gdzie Ty jesteś, mamo, gdzie daleko -

Piechun, taki i pola i świat wielki i żyje,
Sene mam ogłuszone, przegrane, męczy -
Kiepe, mamo, do siebie wstaję i mi lipki cłanę
Czumur przed parząd cłanowu, przez ręk stądkaucy
I myrliq prosiłki, aż wstaję od stajca -
Wstaję i mę, mamo, swę młotni, kłonię jest berkowica,
Rudus, mępractiewna, jak gwiazd młecnych cłupi -
Korona -

„Matko, matko” – rękopis wiersza Krystyny Krahelskiej

Krystyna Krahelska, Warszawa, po 1933, papier, pismo odręczne,
zbiory prywatne p. Marii Marzeny Grochowskiej

„POLSKA”

Najpierw była żołnierską piosenką i szczekaniem karabinów daleko
Najpierwszem dziecinnym wspomnieniem, niespanymi matczynymi nocami
Była szarą, zapomnianą jesienią... szary Więzień opuszczał Magdeburg
Była wielka – i rosła z dnia na dzień z modlitw, z ofiar z oczekiwania.

Później była historją w szkole, drzew zieleńią, łopotem sztandarów
Defiladą harcorską na baczność i skowrończą piosenką pod niebem
Jeszcze później cichym zachwytem w samym środku miejskiego gwaru
I zapachem jaśminów w Łazienkach – przy parkanie – za którym – Belweder.

Bardzo trudno powiedzieć: Polska, żeby w słowie powiedzieć wszystko:
Barwę nieba i wody, woń lasu, wiatr i żytnie zagony na piasku
Patos ciszy i warkot motorów, defilady – i słońce na kaskach
Całą prostą ludzką codzienność i odświętność. Dalekość i bliskość.

Polska.

Naprawdę była świąteczną prawną i surogatami kotabiniów daleko
Najpiękniejszym dziecinnym wspomnieniem, niepanymi materynymi nocami
Była siara, serpomniowa, pesi i mę - Siary wisarem opinnat. Nlaqelobusq
Była wstka i w rosta o dnie na dziei z madlitu i opiar z orrek wamk...
Była hislotiq ro siole, dnasziceluz, Topotem eskandawar

„Polska” – szkic wiersza Krystyny Kraheńskiej

Krystyna Kraheńska, Warszawa, 1939, papier, pismo odręczne,
zbiory prywatne p. Marii Marzeny Grochowskiej

„KAPITANOWI ST. J.”

To głos Twój się łamie
W drzew jesiennych szumie
Głos Twój się z deszczem
Gdzieś po łągach włóczy –
Mówią mi wszyscy:
To wicher tak huczy
– Ja słów Twoich głębokość
W wicherze rozumiem
Wokół Twej twarzy czas się mgłą owija
Dzień po dniu idzie – czas na lata długi
Kładzie się coraz głębszym zwartym cieniem

... Czas Cię w dal porwał swym rwącym
strumieniem

... To ... co się już rzec nie da
Zawarte jest w ostatnich
Pachnących nasadach ...
Słowa są tak wytarte
Na słowa – czasu tak mało ...
Ostatni pączek rezedy
Od szronu już jest biały ...
Wagon – gwizd – krtań ściśnięta
Szyn w słońcu miarowe drganie ...
... Było ...
Zapach rezedy na zawsze się zrósł
Z Twem rumieniem ...

✓   Kapitanowi St. J.
 To głoś Troj i taunie
 to drzew poroconych i umie
 głos Troj i z kleszczem
 gębami pro tuzach wto emy -
 mierz mi wupsey:
 To wicher tak kucem
 - ja stoim i woiak ytybakoni
 to miedura rorum em -
 wokoł Troj tuzary czas ni mała coryja
 dwej pro dwin rdeci - czas na lato dluzgi
 Kradni hi cawer gte bany m swarty m awunem
 -- Czas liż n dal porwat wrym ruznym stromnemem

✓
 --- To... co sis puz rze mi da
 Lous wto puz 10 arto lomik
 Pashnacych ur edach ---
 Stone sy tute wry karte
 Ma stone - czas tak mate ....
 Ostatom puzuk wedy
 Od wroem puz puz braty ....
 Wagon - gwid - krtad jecowista
 Lujn w stowic mianowc dorgami ---
 --- Puzto...
 Zapach wedy na sawnie Bristia,
 i Tnem r m uicem ....

„Kapitanowi St. J.” – rękopis wiersza Krystyny Krahełskiej

Krystyna Krahełska, papier, pismo odręczne,
zbiory prywatne p. Marii Marzeny Grochowskiej

„WOJENKO, WOJENKO, JAKA SIŁA W TOBIE...”

Wojenko, wojenko, jaka siła w tobie...

Cicho śnią twoi chłopcy w płytkim swoim grobie,
Na ulicach Warszawy, pod Mławą, pod Rawą,
Polegli młodą śmiercią, jaskrawą i krwawą.

Gorzko śnią twoi chłopcy, w płytkim swoim grobie,
A Polskę – niby ziarno w roli – mają w sobie.
Gorzkim piołunem, trawą – nie pękiem róż białych,
Nie jak w piosence – groby po Polsce rozsiałaś.

Wojenko, wojenko, cóżeś ty za pani...

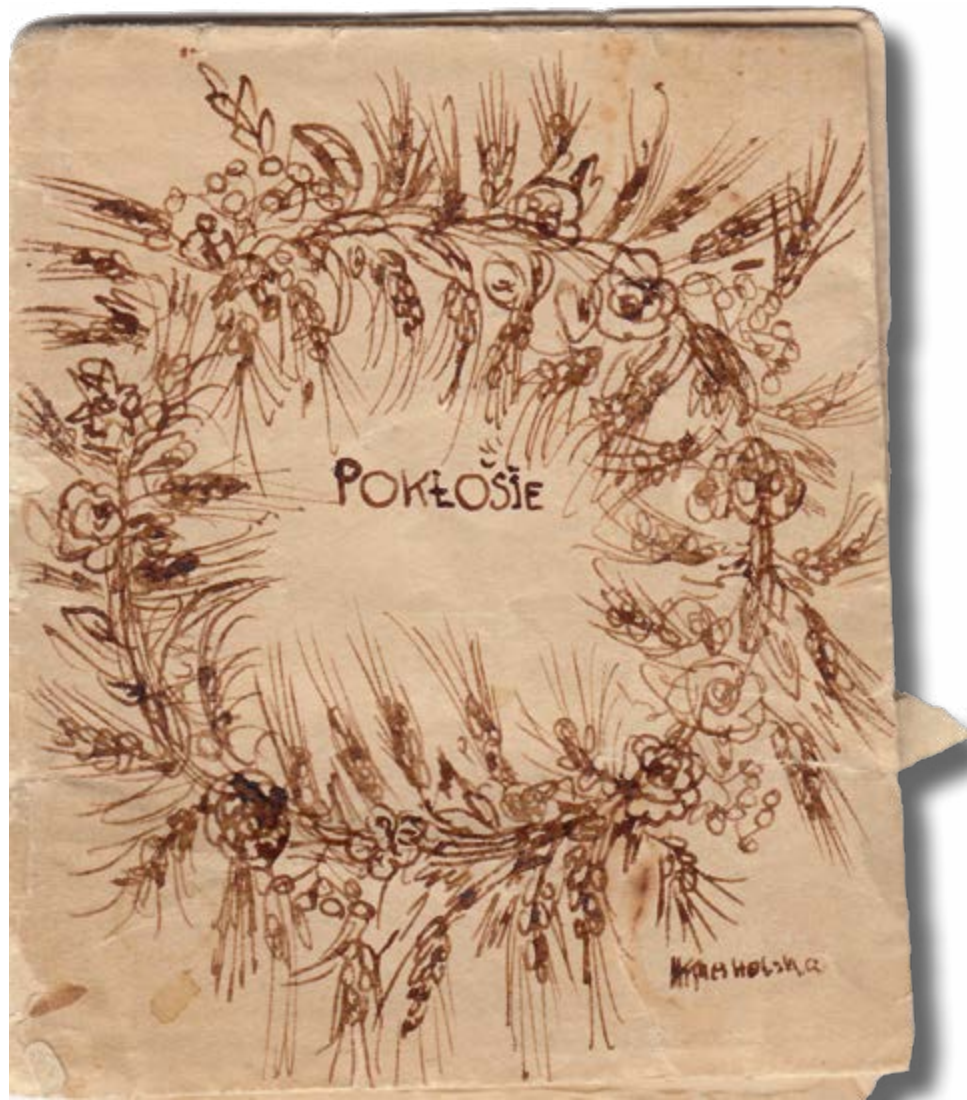
Drugi rok siedzą chłopcy ponumerowani,
Po obozach niemieckich, gdzieś w dali – bez wieści,
Wiadomo: po obozach wojenka nie pieści.

A Polska jest tam razem z nami – za drutami,
O wojenko, wojenko, cóżeś ty za pani...

„KOŁYSANKA O ZAKOPANEJ BRONI”

Smutna rzeka, księżyc po niej pływa
Nad nią ciemne dłonie chyli klon,
Śpij dzieciно, nic się nie odzywa,
Śpi w mogiłach zakopana broń.
Śpij dzieciно, nic się nie odzywa,
Śpi w mogiłach zakopana broń.
Smutna rzeka, usnął las cienisty
Srebrne gwiazdy spadły w srebrną toń,
Gdzieś po polach, gdzieś po lasach mglistych
Czujnie drzemie zakopana broń.
Gdzieś po polach, gdzieś po lasach mglistych
Czujnie drzemie zakopana broń.
Smutna rzeka, księżyc po niej spłynął
Ciemna noc na liściach kładzie dłoń,
Śpij dzieciно, śpij żołnierski synu,
Już niedługo obudzimy broń.
Śpij dzieciно, śpij żołnierski synu,
Już niedługo obudzimy broń.

Puławy 1941 / 1942

***Książeczka-prezent
z wierszami dla przyjaciół
i krewnych***

Krystyna Krahelska, papier,
pismo odręczne,
zbiory Archiwum Akt Nowych
w Warszawie, zbiór Krystyny
Krahelskiej i jej rodziny, sygn. 6

10

Opadają cisze etole brzoś, klonow, jasionow
I w powiechu jesionu grają salkami
I potem kłoczą się cisze na porożkach
I siewem salaksem oddają, oddają
[Lekko] [trawa] [lekko] [ziarno]

Druga mchata
Ka wółej zycia kraninie
Czas wydawania haftuje
I całe życie kuchnie
barwni kocy maluje
I przez swą zimną ciutę
Kocięga etole mchata
Kocięga mchata zycia
I barwie osernie zmyje
Ka zchudni maliki momentie
a zycie outego swięta
Maliki, ka i haftuje
ciotkio mu w ożku lata
Przemna czasem roboty.

61111

Nabo i drowa etole oddają się w stawie
A mił powiechu lecy w dal, lecy
Cielu wody nie mogą iaden wisty
przeżyła się w uszy, laluce zrowni
[ziarno] [trawa] [ciężki]

Alkaję zrowni, i lecy nad kę i nety
Alkaję za motta swa, hou, daleko
I lecy powul polem, lasami i drowa
leguję się sioły rochny, zycia
[ziarno] [trawa] [ciężki]

by scudle pasuko etole
I smet jest wyngrozkom
Ka mala soboty straka
A zycie w dal poruzka
Jaky chybny wrahem gnane
Chyli sig orlowick, jak drewo
Pzez silny burz, stamane
Wiatr pecki coraz psychy
Puzie pasma etolej przyley.
Immerē zabiera w honcu
To ciato, zyciem slerau.
Skonerona. Prasin, skonorona
Ka twyja khaeka sobola
Wiatr jut pamami srebrnem

po chacie swojej nie miota
Jachwabe postladane
Pratenka ganiis pochowanu
I no sig, w chacie ostata
Ona makcha etole
Juz etoyt bras makole,
Choē cichosc onej sroga
I wybiera sig w drozy.
Sulekar one droga
Dlugo iit bura potrzeba
I poszedl eras do nieba
I one drozy, makah
Fol lopy roeit koga.

Smukno chrowom

Smukno chrowom, z ktorych opadaja
Lisec

Stango sig i niemiec ognisic.

Smukno ocl mrozu obumstaj frowie

I liseiom, klose wiat fonga hu miy

Ale najsmukniej chybje hrom, z

wyaggyje hu blisklowi swaz

beeliskij. horony.

Nad morem

Nad morem jest piasek biety

Do zabaw doikonaty

Jest p. tno drobnych, fefashioh

ktore wyzyse barcho chytne

Pracowamy do kicneri

Tonac glony, jest sine, protokne

A pnal sozymia bliskitne

Wiskhorom more

Astry

Jeremia, rozkwitaj i chwal
 I obiadkaj wyszkie rabaly
 Porastajaj kwanycki murante
 Porastajaj spraty ozupny stajprate
 Porastajaj kalygi selyone i zielone
 I stoj saronie, durnie i nosupi
 - none

Dzikie wino

Dzikie wino, oplatajcie sieiam
 Ma listki zlate i czerwone, wstaniec
 [umacane
 Ma listki kolorowe, jagocly
 [z srebrnym nalatam
 I bialy sieiam zabawa sasyu koloru
 [mym splatam
 I wzajemny gatschi do kwiatu
 - neso
 [tysita
 Ma imago nie tobi, bytkowaj
 smije od nosu do surka.

Jerem

Po rzyty gryce rozlato
 Seiernisko korolowe
 Powsyehaty na mielchy
 Druonecki lilijone
 Gypaly sie lišci
 z lip, wroni i jablonki
 I pokuronyty sie listki
 Delikatnyeh, ogrobowoyu
 [porobniek
 Białki zielone kalygi
 Babajaj pachucej kamenty
 I kulko z daleki pachucy
 cyrkowu białych grycy.

I na dwone pomno
 Poruzaj gatszmi drewa
 A na Twoim skur siad wrobel
 I cichulko, cichulko spiewa.

- - -

SYRENA WARSZAWSKA

Jeszcze przed wybuchem II wojny światowej Krystyna Krahelska została poproszona przez prof. Ludwikę Nitschową o pozowanie do pomnika Syreny Warszawskiej. Dziewczyna zgodziła się, ale prawdopodobnie przez wrodzoną skromność trzymała ten fakt w tajemnicy. Rzeźbiarka dopiero po śmierci Krystyny ujawniła tożsamość modelki, której twarz i sylwetkę otrzymała Syrena Warszawska.

Na I Ogólnopolskim Salonie Rzeźby w Instytucie Propagandy Sztuki w Warszawie Nitschowa zaprezentowała swoje dwa dzieła wykonane w gipsie – była to portretowa głowa Krystyny Krahelskiej oraz projekt pomnika „Syrena – godło Warszawy”. Ten drugi wywołał mieszane uczucia wśród dziennikarzy – zachowała się jedna z niepochlebnych opinii na temat projektu i samej modelki:

Ludwika Nitschowa wystawiła odrażającą Syrenę, której obyśmy nigdy nie ujrzeli na żadnym placu Stolicy. Ciężki, toporny tułów, głupawa głowa, o bezmyślnym uśmiechu – żeby nam tego nie wlepiono na wieki wieczne jako symbol Warszawy.

Życzenie to nie spełniło się, prezydent Stefan Starzyński zatwierdził projekt i skierował go do realizacji – rzeźba została odlana

przez Zakład Brązowniczy „Braci Łopieńskich” i niedługo potem stanęła na Powiślu, u wylotu ul. Tamki. W katalogu wystawy prac rzeźbiarskich Ludwika Nitschowej, zorganizowanej w 1958 roku w Narodowej Galerii Sztuki „Zachęta” rzeźbiarka wspomina:

Zaczęły się zbierać chmury nad naszym horyzontem politycznym i atmosfera stawała się naelektryzowana przewidywaniami katastrofalnych niebezpieczeństw narodowych. Wbrew panującym nastrojom artystycznym w innym kierunku nastawionym, zaczęło mnie nurtować szukanie jakiegoś zbawczego, optymistycznego symbolu siły i obronności miasta. Z tych pobudek, że tak powiem „przeczuć”, powstała Syrena – godło Warszawy.

Obecnie historycy sztuki uważają, że pomnik Syreny Warszawskiej przejawia cechy głównego nurtu sztuki lat 30. XX wieku, w którym kobiety były przedstawiane jako silne osobowości, często o atletycznych sylwetkach. Taki typ urody był pożądanym szczególnie w sztuce propagandowej, gdzie postać kobiety była często alegorią silnego społeczeństwa, państwa i narodu. Syrena Warszawska wyposażona w miecz i tarczę uosabiała więc stolicę nowej Rzeczypospolitej Polskiej, gotowej bronić swej niepodległości. Jak wspomina prof. Ludwika Nitschowa:

[Krystyna Kraheńska] Wiedziała, że ona jest tym symbolem Warszawy i nieraz miałam takie wrażenie, że może to ją pchnęło do takich niebezpiecznych, bardzo konspiracyjnych prac podczas okupacji.

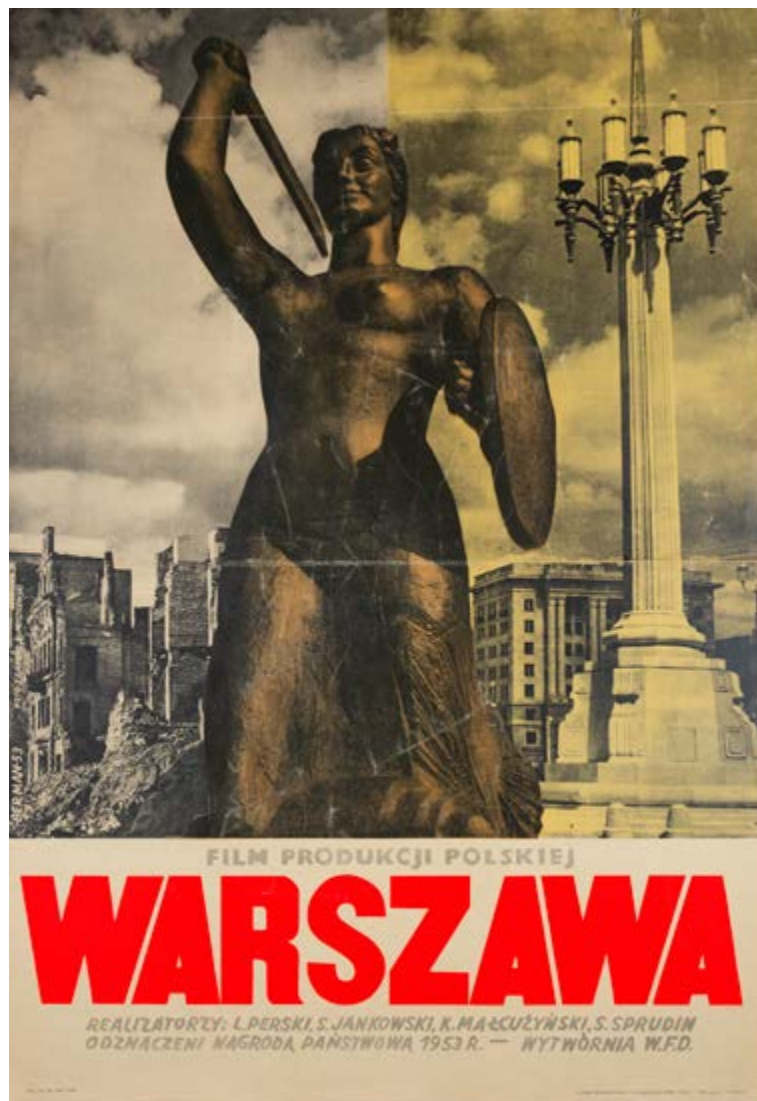
Pomnik Syreny Warszawskiej w trakcie budowy fontanny

autor niezany, Warszawa, 1939, fotografia,
zbiory Narodowego Archiwum Cyfrowego, sygn. 3/1/0/9/7257

Pomnik Syreny Warszawskiej – widok od tyłu

autor nieznaný, Warszawa, 1965, fotografia,
zbiory Narodowego Archiwum Cyfrowego, sygn. 3/53/0/8/654

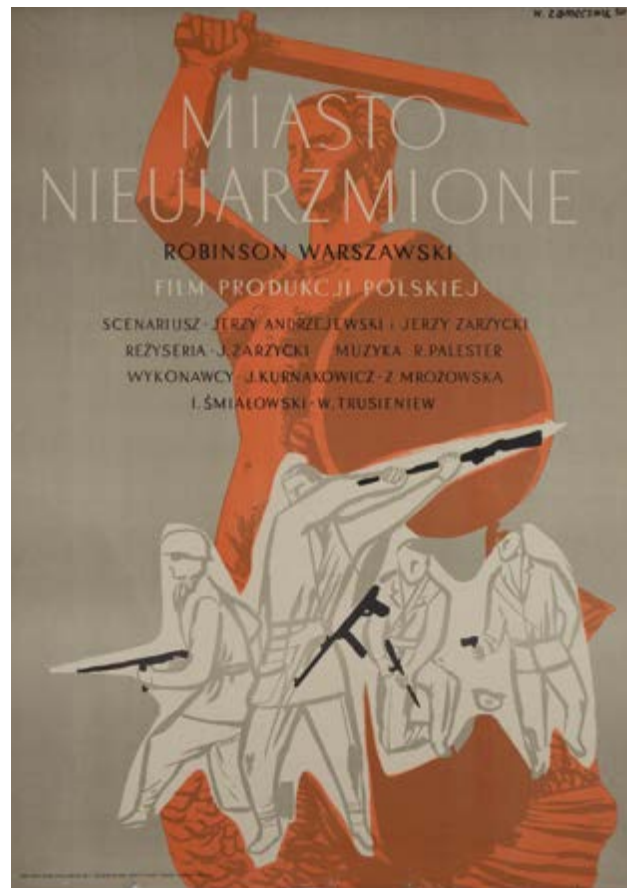
Warszawa

Mieczysław Berman, Warszawa, 1953, offset,
zbiory Muzeum Niepodległości w Warszawie,
nr inw. MN Pl.4843

Cały naród buduje swoją stolicę!

Wiktor Górka, Warszawa, 1954, offset,
zbiory Muzeum Niepodległości w Warszawie,
nr inw. MN PL.474/2

Miasto nieujarzmione

Wojciech Zamecznik, Warszawa, 1950, offset,
zbiory Muzeum Niepodległości w Warszawie,
nr inw. MN PL.1028

BIULETYN

INFORMACYJNY

WYDANIE CODZIENNE

Rok 6

Warszawa, środa 2 sierpnia 1944 r.

Nr. 35-242

Dowódca Armii Krajowej dał rozkaz do walki z wrogiem

ŻOŁNIERZE STOLICY

Wydałem dziś upragniony przez Was rozkaz do jawnej walki z odwiecznym wrogiem Polski, najeźdźcą niemieckim. Po pięciu blisko latach nieprzerwanej i twardej walki prowadzonej w podziemiach konspiracji stajecie dziś otwarcie z bronią w rękę, by Ojczyźnie przywrócić Wolność i wymierzyć zbrodniarzom niemieckim przykładową karę za terror i zbrodnie dokonane na ziemiach Polski.

Warszawa, 1.VIII-1944 r.

Dowódca Armji Krajowej
(-) BÓR

Warszawa Powstała

Nareszcie nadszedł dzień na który w męce i w zaciętości czekaliśmy pięć, jakże nieskończenie długich lat.

Warszawa walczy!

Warszawa szarpie wroga. Nareszcie na rękach naszych niemiecka krew, tych wściekłych psów, tych zbrojów, którzy poniewierali i plugawili przez pięć niekończących się lat wszystko co dla nas było święte.

General Bór wydał rozkaz. Pierwsze strzały padły w stolicy z pistoletów i karabinów żołnierzy

dziś. Warszawa jest zjednoczona bez reszty w nienawiści, w zemście, w jednolitym pragnieniu wolności.

Robotnicy i inteligenci, kobiety, mężczyźni i młode dzieć ludzkie wszystkich grup politycznych, wszystkich warstw — to jeden dzisiaj lud, lud Warszawy.

Polacy! Powiew historii idzie ulicami i placami Warszawy. Staje się rzecz wielka, której echa pójną w pokolenia całe.

Każdy, kto dziś walczy — bierze udział w dziele nieśmiertelnym. Ci co padną — padną w wolności i sławie. Ci co zwyciężą — będą mieli poczucie do-

KONSPIRACJA I POWSTANIE

Po wybuchu II wojny światowej Krystyna Kraheńska zaangażowała się w działalność konspiracyjną Związku Walki Zbrojnej. W 1939 roku przebywając tymczasowo w majątku Piesza Wola była świadkiem ukrywania zebranej broni po przegranej bitwie pod Wytycznem. Wydarzenie to stało się genezą powstania słynnego utworu pt. „Kołysanka o zakopanej broni”. Rok później Krystyna wyjechała do Puław, jednego z ośrodków ruchu oporu. Jako pracownik Instytutu Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa otrzymała od władz niemieckich zezwolenie na swobodne przemieszczanie się w celu zbierania ziół leczniczych na potrzeby armii niemieckiej. Dokument ten umożliwił jej wykonywanie kurierskich zadań konspiracyjnych, m.in. dzięki niemu mogła przekazać Armii Krajowej szczegółowe mapy Polesia.

W tym okresie Krystyna mieszkała z Paniami Czarnockimi, w których mieszkaniu znajdowała się skrzynka kontaktowa. Praca Krystyny i Pań Czarnockich polegała na przygotowywaniu i wysyłaniu paczek do polskich jeńców, do których dołączały też swoje listy i zdjęcia. Krystyna korespondowała również ze swoim bratem Danem, który jako lotnik walczył w obronie Anglii. Po powrocie

do Warszawy Krystyna zaangażowała się w pomoc ciotce Wandzie Filipowiczowej i Zofii Kossak, które założyły organizację podziemną – Komitet Pomocy Żydom im. Konrada Żegoty.

W dniu 28 lipca 1944 roku Krystyna Krahelska została przydzielona jako sanitariuszka do plutonu I 108, wchodzącego w skład dywizjonu „Jeleń”. Działała pod pseudonimem „Danuta”. Tak jak większość mieszkańców, była przekonana, że powstanie wybuchnie. Napisała wtedy swój ostatni wiersz, który odzwierciedlał jej myśli:

*Chryste Panie z przydrożnych połamanych krzyży
Daj nam, Chryste przydrożny, silną wolę życia!
I daj nam śmierć żołnierską – jeśli umrzeć trzeba.
Poprzez ciemność i burze daj nam iść najprościej
Drogą do nowej Polski, drogą do wolności.*

1 sierpnia o godz. 17.00 wybuchło Powstanie Warszawskie. Tego samego dnia pluton I 108 miał odbić z rąk Niemców redakcję i drukarnię „Nowego Kuriera Warszawskiego”, mieszczące się na ul. Polnej, blisko Placu Unii Lubelskiej. W czasie walk Krystynie udało się opatrzyć rannych – kaprała podch. Zygmunta Gebethnera ps. „Zygmuntowski” oraz por. Władysława Kocha ps. „Mistrz”. Kiedy próbowała dotrzeć do trzeciego powstańca została postrzelona przez niemieckiego snajpera. Janina Krassowska ps. „Jagienka”

i kapral Zbigniew Wrześniowski ps. „Wrzos” starali się udzielić jej pierwszej pomocy. Gdy przyszedł rozkaz wycofania się, zmuszeni byli zostawić na wpół przytomną Krystynę. O śmierci poetki wspominała jej matka Janina Krahelska:

Jakie to szczęście, że Krystyna, rażona śmiertelnymi trzema kulami nie padła twarzą na asfalt czy bruk, lecz na ziemię wśród słoneczników, które tak lubiła... zginęła nie walcząc, lecz spiesząc z pomocą rannemu...

Wieczorem, kiedy było już bezpieczniej, patrol zabrał ją do punktu sanitarnego przy ul. Polnej 34. Krystyna straciła bardzo dużo krwi i jej organizm był wycieńczony. Mimo wysiłków lekarzy zmarła 2 sierpnia 1944 roku. Została pochowana na podwórku przy Polnej 36. Pierwszą oficjalną informację o śmierci „Danuty” zamieszczono w powstańczym piśmie „Barykada” nr 2, w formie nekrologu 13 sierpnia 1944 roku:

*Poległym Cześć i Niech Wam Drogie Dzieci Warszawy
Ta Ziemia, o której wolność walczyliście,
Lekką będzie.*

Krystyna Krahelska została pośmiertnie awansowana na stopień plutonowego Armii Krajowej. Została również odznaczona

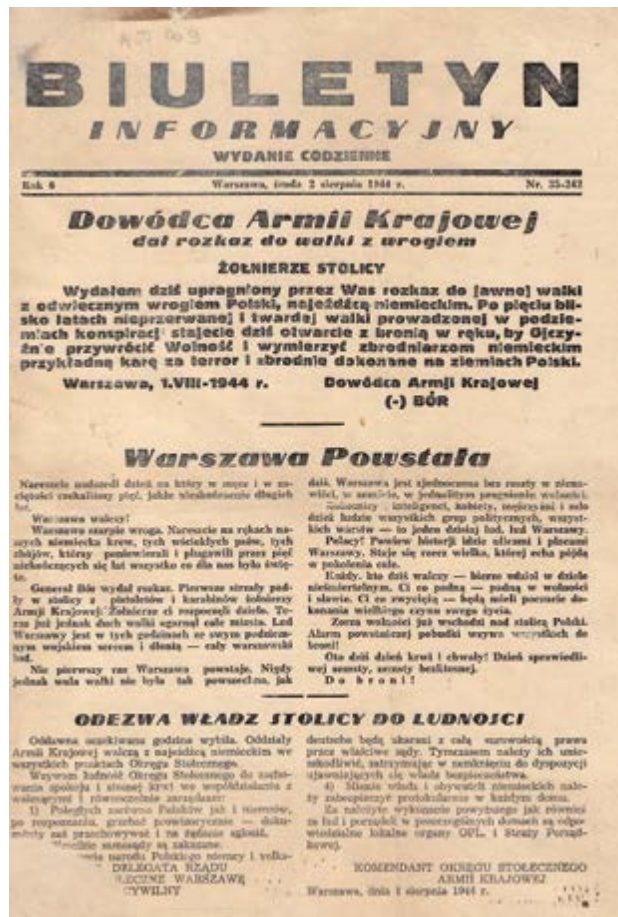
za całokształt wyróżniającej się służby konspiracyjnej i poświęcenie w walkach w okresie okupacji i Powstania Warszawskiego: Medalem Wojska, Krzyżem Walecznych, Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami oraz Krzyżem Armii Krajowej. Odznaczenia te wraz z legitymacjami zostały wydane przez Polski Rząd Na Uchodźctwie w Londynie i podległe mu organizacje kombatanckie.

Dowód osobisty z czasów okupacji

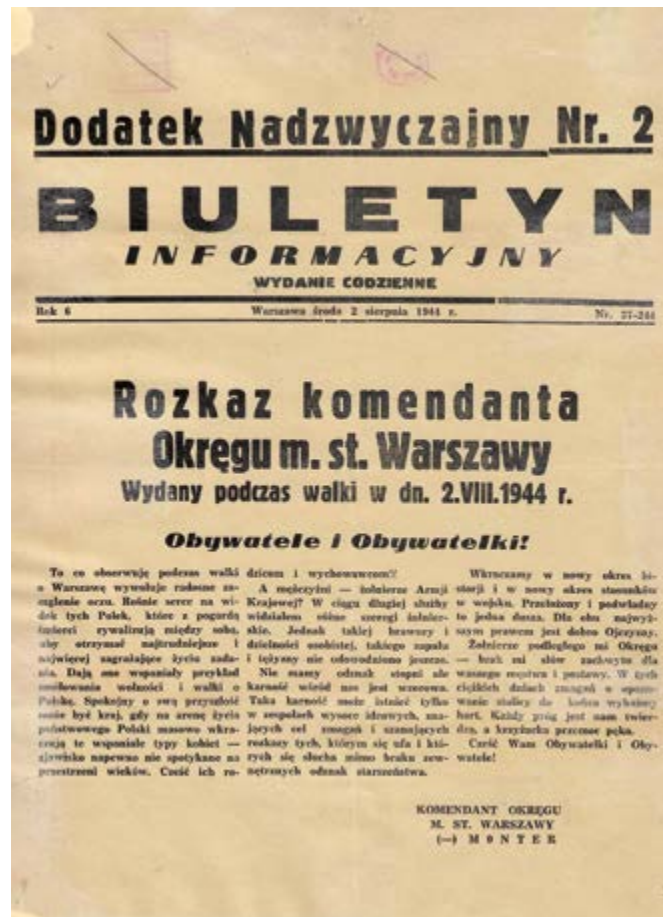
Warszawa, 17.03.1941, papier, druk, pismo odręczne, fotografia,
zbiory Archiwum Akt Nowych w Warszawie,
zbiór Krystyny Krahelskiej i jej rodziny, sygn. I

**Biuletyn informacyjny nr 35/244 (2 VIII),
wydanie codzienne**

Warszawa, 2.08.1944, papier, druk,
zbiory Muzeum Niepodległości w Warszawie,
nr inw. MN P.21056

**Biuletyn informacyjny nr 37/244 (2 VIII),
dodatek nadzwyczajny**

Warszawa, 2.08.1944, papier, druk,
zbiory Muzeum Niepodległości w Warszawie,
nr inw. MN P.21056

Krakowskie Przedmieście w czasie powstania warszawskiego

autor nieznany, Warszawa, 1944, fotografia,
zbiory Muzeum Niepodległości w Warszawie nr inw. MN F-4417

***Transporter pancerny tzw. „Szary Wilk”
zdobyty przez powstańców na dywizji SS „Wiking”***

Sylwester Braun „Kris”, Warszawa, 14.08.1944, fotografia,
zbiory Muzeum Niepodległości w Warszawie; nr inw. MN F-8232

Kpr. Pchor. Zygmunt Gebethner
„Zygmuntowski”, któremu pierwszej
pomocy udzieliła Krystyna Krahelska
autor nieznany, Warszawa, 1944, fotografia,
zbiory Szkoły Podstawowej nr 212
im. Krystyny Krahelskiej w Warszawie

Łączniczka Irena Kummant-Skotnicka
ps. „Luga”, „Janina”
Irena Kummant-Skotnicka, Warszawa, 1944, fotografia,
zbiory Muzeum Niepodległości w Warszawie,
nr inw. MN F- 4798

**St. strz. Bohdan Węsierski ps. „Smuga”
z plutonu im. por. „Rygla”**

Irena Kummant-Skotnicka, Warszawa, 30.08.1944, fotografia,
zbiory Muzeum Niepodległości w Warszawie, nr inw. MN F-4791

**Podchorąży Waclaw Kruszewski ps. „Jursz”
z plutonu im. por. „Rygla”**

Irena Kummant-Skotnicka, Warszawa, 30.08.1944, fotografia,
zbiory Muzeum Niepodległości w Warszawie, nr inw. MN F-4790

Ruiny getta

autor nieznany, Warszawa, 1944, fotografia,
zbiory Muzeum Niepodległości w Warszawie, nr inw. MN F-4404

Dwaj mężczyźni i kobieta z kwiatami

autor nieznan, Warszawa, 1944, fotografia,
zbiory Muzeum Niepodległości w Warszawie, nr inw. MN F-8237

Kpr. podch. Janusz Sawicki ps. „Zabawa” z plutonu dywersji bojowej im. por. „Rygla”

Irena Kummant-Skotnicka, Warszawa, 23.08.1944, fotografia,
zbiory Muzeum Niepodległości w Warszawie, nr inw. MN F-4788

Powstaniec z karabinem w wyrwie kamienicy miejskiej

autor niezany, Warszawa, 1944, fotografia,
zbiory Muzeum Niepodległości w Warszawie, nr inw. MN F-8238

***Żołnierze z plutonu dywersji bojowej im. por. „Rygla”
walczący w rejonie ulic Mazowieckiej, Widok i Brackiej***

Irena Kummant-Skotnicka, Warszawa, 10.08.1944, fotografia,
zbiory Muzeum Niepodległości w Warszawie, nr inw. MN F-4795

Palto z opaską sanitariuszki

Warszawa, 1944, materiał, płótno, tworzywo sztuczne,
zbiory Muzeum Niepodległości w Warszawie,
nr inw. MN E17128

Torba sanitariuszki

Wojskowa Wytwórnia Sprzętu Przeciwigazowego,
Radom, 1944, materiał, płótno,
zbiory Muzeum Niepodległości w Warszawie,
nr inw. MN E17129

Opaski Armii Krajowej i Wojska Polskiego

Warszawa, 1939-1945, płótno, tworzywo sztuczne,
zbiory prywatne p. Marii Marzeny Grochowskiej

***Pudełko Krystyny Kraheńskiej ze strzykawką
i igłą do podawania znieczuleń***

Warszawa, 1939-1944, metal, szkło,
zbiory prywatne p. Marii Marzeny Grochowskiej

Odznaka dywizjonu „Jeleń”

metal, emalia,
zbiory prywatne
p. Marii Marzeny Grochowskiej

**Dyplom odznaki pamiątkowej
7 Pułku Ułanów Lubelskich**

papier, druk barwny,
zbiory Archiwum Akt Nowych w Warszawie,
zbiór Krystyny Krahelskiej i jej rodziny, sygn. I

MINISTERSTWO OBRONY NARODOWEJ

LEGITYMACJA Nr. 10904.

Stopień, imię, nazwisko _____
S.p.

sanit. KRAHELSKA Krystyna

Oddział: 7 P.Uł., dyon "Jeleń", A.K.

Odnaczony został

MEDALEM WOJSKA

Podstawa: Zarządzenie Szefa Sztabu Głównego

z dnia 1 lipca 1948 r.

Londyn, dnia 20 czerwca 1960 r.

Szef Wydziału Odznaczeń

**Legitymacja do odznaczenia
Medalem Wojska**

Londyn, 20.VI.1960, papier, druk,
Archiwum Akt Nowych w Warszawie,
zbiór Krystyny Kraheleskiej i jej rodziny, sygn. 3

MINISTERSTWO OBRONY NARODOWEJ

LEGITYMACJA Nr. 33973.....

Stopień, imię, nazwisko Śp. Łączniczka-Sanit.

KRAHELSKA Krystyna

Oddział p. "Jeleń". Okr. Warsz. A.K.

Odnaczony został ZŁOTYM

KRZYŻEM ZASŁUGI Z MIECZAMI

Podstawa: Rozk. Dcy A.K. z 2.X.1944r.

Londyn, dnia 11. listopada.....1949.....r.

Z. Nadratowski
Z. Nadratowski.
mjr.

**Legitymacja do odznaczenia
Złotym Krzyżem Zasług z Mieczami**

Londyn, 11.11.1949, papier, druk,
zbiory Archiwum Akt Nowych w Warszawie,
zbiór Krystyny Kraheleskiej i jej rodziny, sygn. 3

ś.p.

Nazwisko Krahelska

Imię Krystyna

Pseudonim " Danuta "

Przydział Sanitariuszka w Oddz.
bojowym. Harcerka. Autorka
pieśni..żołnierskich..AK.....

Odnaczony został

KRZYŻEM ARMII KRAJOWEJ

ustanowionym dnia 1 sierpnia 1966 roku
przez dowódcę A.K. gen. Tadeusza Bora-
Komorowskiego dla upamiętnienia wysiłku
żołnierza Polski Podziemnej w latach
1939 — 1945.

Podpis:

T. Podgórski — Grzegorz"
Z—CA D—OK ARMII KRAJOWEJ

Londyn, dnia 15.8.67

Legitymacja do odznaczenia Krzyżem Armii Krajowej

Londyn, 15.08.1962, papier, druk,
zbiory Archiwum Akt Nowych w Warszawie,
zbiór Krystyny Krahelskiej i jej rodziny, sygn. 3

Krzyż Walecznych

Polska, po 1941, brąz, tkanina,
zbiory Muzeum Niepodległości w Warszawie,
nr inw. MN E12359/1

Krzyż Armii Krajowej

Londyn, 1966, tombak srebrzony, tkanina,
zbiory Muzeum Niepodległości w Warszawie,
nr inw. MN EI2627

Medal Wojska za Wojnę 1939-1945

Londyn, po 1945, mosiądz, tkanina,
zbiory Muzeum Niepodległości w Warszawie,
nr inw. MN EI2626

**Odnaka Honorowa
Pamięci Krystyny Krahełskiej**

Towarzystwo Przyjaciół Warszawy,
Warszawa, po 2015, metal, tkanina,
zbiory prywatne p. Marii Marzeny Grochowskiej

PAMIĄTKI

Możliwość oglądania oryginałów w muzeach jest tym co przede wszystkim przyciąga do nich zwiedzających. Wielką przyjemnością jest oglądanie dzieł z poczuciem, że artysta dotykał płótna czy kreślił wiekopomne wersety piórem. Podobne odczucia towarzyszą gdy mamy szansę obcować z rzeczami osobistymi bohaterów wystaw. Obrazy, rysunki czy rękopisy oglądamy jako część procesu twórczego, dowód talentu artystycznego ich twórców. Mogą pomóc określić status społeczny lub majątkowy, czy dana osoba przywiązywała wagę do powierzchowności, dowieść czym zajmowała się na co dzień oraz jakie umiejętności posiadała. Dzięki uprzejmości Pani Marii Marzeny Grochowskiej, która udostępniła nam swoje zbiory prywatne, na wystawie można było oglądać nie tylko dzieła będące częścią twórczego aspektu życia Krahelskiej, ale także przedmioty codziennego użytku, z których korzystała, dotykała, nosiła...

Łapcie – tradycyjne obuwie Poleszuków

pleciona kora brzożowa, sznurek,
zbiory prywatne p. Marii Marzeny Grochowskiej

Koszula poleska z krajką

tkanina, włóczka,
zbiory prywatne p. Marii Marzeny Grochowskiej

Chusta Krystyny Krahełskiej

zbiory prywatne p. Marii Marzeny Grochowskiej

Piłka i raketka do gry w tenisa należące do Krystyny Kraheńskiej

tworzywo sztuczne, metal,
zbiory prywatne p. Marii Marzeny Grochowskiej

Naszyjnik Krystyny Kraheleskiej

tworzywo sztuczne,
zbiory prywatne p. Marii Marzeny Grochowskiej

Pudełko z narzędziami precyzyjnymi Jana Krahelskiego

skóra, metal, klej,

zbiory prywatne p. Marii Marzeny Grochowskiej

Torba Jana Krahelskiego

skóra,

zbiory prywatne p. Marii Marzeny Grochowskiej

DOTYCHCZASOWE WYSTAWY W GALERII BRAMA BIELAŃSKA

1. Henryk P. Hereć; **Oswajanie przestrzeni;**
17 września – 24 października 2011
2. Remus Wilson; **Sily pierwotne;**
26 października – 21 listopada 2011
3. Antoni Fałat; **Pamiętki rodzinne;**
25 listopada – 29 grudnia 2011
4. Ewa Urniaż-Szymańska;
Grafiki;
2–22 stycznia 2012
5. **Nie chcemy walczyć z Polakami.
Węgierscy huzarzy na ziemiach polskich
latem 1944 roku;**
5–16 sierpnia 2015
6. **Maciej Rataj 1884–1940. W 75. rocznicę śmierci;**
20 sierpnia – 6 września 2015
7. Feliks Mostowicz; **Kazachstan – Ursynów.
Droga Feliksa Mostowicza do kraju przodków;**
18 września 2015 – 24 stycznia 2016
8. Leszek Marek Krześniak;
Tadeusz Kościuszko: Merczowszczyzna – Solura;
28 stycznia – 28 lutego 2016
9. Wystawa zbiorowa artystów z Meksyku i Polski;
MOSTY: Znad Wisły po Río Bravo;
6–28 lutego 2016
10. Grażyna Kostawska i Piotr Szałkowski;
Czasy kościuszkowskie;
2 marca – 3 kwietnia 2016
11. **Muzeum Polskie w Rapperswilu;**
7 kwietnia – 8 maja 2016
12. Krzysztof Pawłowski; **Pasja;**
9 kwietnia – 8 maja 2016
13. Łukasz i Stanisław Hadyna;
Orzeł Biały – znak wolności;
12 maja – 5 czerwca 2016
14. Gustaw Hadyna; **Ojcom naszym;**
12 maja – 5 czerwca 2016
15. Marta Staszczyk; **Batiki;**
10–30 czerwca 2016
16. Janusz Trzebiatowski; **Pastele;**
9 lipca – 14 września 2016
17. **Żoliborz z rodzinnych albumów;**
8 lipca – 18 września 2016

18. Magdalena Latosiewicz; **Oczekiwanie**;
15 września – 15 października 2016
19. Jerzy Teper; **W BIELI I W CZERWIENI. Defensores Poloniae**;
19 października 2016 – 9 stycznia 2017
20. Tadeusz Kurek;
Stolice Polski w rysunkach Tadeusza Kurka;
18 stycznia – 12 marca 2017
21. **Narodowa Sztuka Białoruska**;
18 marca – 28 marca 2017
22. **Sienkiewicza drogi do niepodległości**;
7 czerwca – 2 lipca 2017
23. **Plakaty marynistyczne ze zbiorów Muzeum Niepodległości**;
7–23 lipca 2017
24. **Konstanty Sopoćko – twórca socrealistyczny. W zbiorach Muzeum Niepodległości w Warszawie**;
7 lipca – 31 sierpnia 2017
25. Joanna Brześcińska-Roccio;
Continuum... rysunki z ziemi włoskiej;
29 lipca – 3 września 2017
26. Aneta Skarżyński; **Brzoza w kulturze słowiańskiej**;
6 września – 28 września 2017
27. Krystian Kwaśny; **drugi plan**;
6 września – 8 października 2017
28. Piotr Rafałko;
100 portretów na 100-lecie odzyskania Niepodległości;
13 października – 12 listopada 2017
29. Artur Majka; **Impresje warszawsko-lwowskie**;
18 listopada 2017 – 7 stycznia 2018
30. Zdzisław Malinowski; **Mogiły Powstańców Styczniowych**;
12 stycznia – 4 marca 2018
31. Jan Tyszler; **Fascynacje Jana Tyszlera**;
10 marca – 1 kwietnia 2018
32. **Pamięć. Ofiarom katastrofy smoleńskiej**;
5 kwietnia – 13 maja 2018
33. **Gabinet Bolesława Bieruta**;
19 maja – 22 lipca 2018
34. Paulina Hortyńska; **Śladami miast**;
5–29 lipca 2018

35. Małgorzata Wrochna; **Portrety smoleńskie**;
2 sierpnia – 9 września 2018
36. Mirosław Szponar; **Józef Piłsudski w kolorze**;
14–30 września 2018
37. Dobiesław Gała; **Wyzwalanie**;
4 października – 4 listopada 2018
38. Józef Krzysztof Oraczewski;
Ważne znaki.
Wystawa z okazji setnej rocznicy
odzyskania niepodległości;
8 listopada – 2 grudnia 2018
39. Sofia Mosiadz; **Transformacje**;
8 grudnia 2018 – 13 stycznia 2019
40. Janusz Trzebiatowski;
Tryptyk Armenii. Ołtarz – Pieśń – Z ręki Boga.
Katedra 2017–2018;
23 stycznia – 15 lutego 2019
41. **Dzieła utracone.**
Z przeszłości w przyszłość poprzez teraźniejszość;
21 lutego – 31 marca 2019
42. **Bronisław Wojciech Linke.**
Sprzeciw i zaangażowanie;
3 kwietnia – 12 maja 2019
43. Ewa Urniaż-Szymańska;
WZORAJ DZIŚ JUTRO?
Wystawa Ewy-Urniaż Szymańskiej;
5–30 czerwca 2019
44. **Traktat Wersalski – 28 czerwca 1919**;
28 czerwca – 28 lipca 2019
45. Tomasz Sarnecki;
W przededniu wolności;
11 lipca – 25 sierpnia 2019
46. **Dziś idę walczyć, Mamo.**
Rysunki Bogusława Lustyka
Godzina W. Powstanie Warszawskie
oczami artysty;
30 lipca – 25 sierpnia 2019
47. **Baon Stołeczny w obronie Warszawy w 1939 r.**;
30 sierpnia – 6 października 2019
48. **Był taki wrzesień**;
10–20 października 2019
49. **Władysław Orkan. Poeta uciśnionych**;
24 października – 8 grudnia 2019
50. **PRACA I PASJA. PIOTR M. ZALEWSKI**;
13 grudnia 2019 – 19 stycznia 2020

51. **Dziedzictwo pokoleń dla przyszłości**
Wystawa zbiorowa;
23 stycznia – 16 lutego 2020
52. Towarzystwo Rapperswilskie;
Jan III Sobieski – król, wódz, polityk;
15 lutego – 15 marca 2020
53. **Kłamstwo – wirus cywilizacji**
Wystawa według pomysłu Tadeusza
Zielińskiego;
3 czerwca – 16 sierpnia 2020
54. **TAK NIEWIELU W HEROICZNEJ OBRONIE**
NIEBA NAD ANGLIĄ. POLACY W POWIETRZNEJ
KAMPANII W 1940 ROKU;
27 sierpnia – 27 września 2020
55. **SZLAKIEM DOLINY WISŁY;**
7 października – 15 listopada 2020
56. **BATALIONY CHŁOPSKIE**
Armia Polskiego Państwa Podziemnego;
17 lutego – 21 marca 2021
57. Elżbieta Waga; **Przejście;**
18 maja – 6 czerwca 2021
58. Małgorzata Podziomek-Kotecka;
MAGIS ART. Od profanum do sacrum;
10 czerwca – 25 lipca 2021

Projekt graficzny

Natalia Roszkowska

Korekta, administracja

Bartłomiej Sokołowski

Autorki tekstów

Weronika Krzemień, Magdalena Wieczorek

ISBN 978-83-66640-83-2

Wydawnictwo Naukowe Muzeum Niepodległości

(identyfikator 42 700)

X Pawilon Cytadeli Warszawskiej

ul. Skazańców 25; 01-352 Warszawa

historia@muzn.pl

Realizacja poligraficzna

Fundacja im. Władysława Orkana

Nakład 200 egz.

Organizatorzy

GALERIA
BRAMA
BIELAŃSKA

Muzeum Niepodległości w Warszawie jest jednostką organizacyjną
Samorządu Województwa Mazowieckiego

Patronat medialny

Partnerzy

